

neerden, om dan nog maar te zwijgen van de armlastigen waarvan er alleen al in Amsterdam ca. tienduizend waren. De leden van al deze maatschappelijk uiterst zwak staande groepen waren hoogstens in staat om te betalen wat op de bonnen en als normale aanvulling daarvan ('vrije' groente bijvoorbeeld, *als die was* aangevoerd) beschikbaar was. Daar hadden zij dan misschien nog juist het geld voor, maar het beschikbaar zijn van dat geld betekende nog niet dat zij de desbetreffende levensmiddelen inderdaad in huis kregen. Velen hadden de kracht niet om urenlang in weer en wind in de rij te staan hetzij bij de winkels, hetzij bij de uitdeelposten van de centrale keukens, evenmin om er op uit te trekken om brandstoffen te zoeken, en wie dan niet regelmatig hulp ontving van familie, van vrienden of van de bureu, werd in een ijskoude woning aan volledige verhogering blootgesteld. Alleenstaande bejaarde vrouwen en alleenstaande bejaarde mannen kregen het het moeilijkst, de mannen (velen hunner konden slecht voor zichzelf zorgen) nog meer dan de vrouwen. Was vóór de hongerwinter meestal de weerstand groot geweest om in een gemeentelijk of ander bejaardentehuis opgenomen te worden, nu deed zich het omgekeerde voor: in Amsterdam (en het zal in de andere steden wel niet anders zijn geweest) kwam bij de afdeling Maatschappelijk Werk van de Gemeentelijke Geneeskundige en Gezondheidsdienst een stroom van aanvragen binnen, waar die afdeling, aldus het verslag van de GGD, 'vrijwel machteloos' tegenover stond. 'De aanvragen', aldus het verslag,

'betroffen meestal personen die òf verhongerd òf vervuild, verluisd, incontinent, zonder kleding of verwarming of verlichting en zonder verzorging zich in vrijwel lege woningen bevonden waar alles wat los en vast was, reeds was opgestookt. Door gebrek aan stroom was aan reiniging of ontsmetting niet te denken.'

Kon dan andere hulp worden geboden? Neen: 'gemeentelijke, kerkelijke en particuliere verzorgingshuizen moesten wegens gebrek aan personeel en onmogelijk geworden voedselaanvoer hun deuren sluiten.'¹ Het gesloten houden van die deuren was in menig geval gelijk aan een doodvonnis.

Het bestaan in de hongerwinter was evenwel niet alleen voor ouderen moeilijker dan voor jongeren, er trad globaal gesproken ook een zekere sociale differentiatie op waarbij de beter gesitueerden er als groep veelal

¹ Gemeente Amsterdam: *Verslagen der bedrijven, diensten en commissiën, 1945, no. 8: Gemeentelijke Geneeskundige en Gezondheidsdienst*, p. 10.